

رابطه بین آموزش های فنی و حرفه ای و توانمندسازی کاراموزان مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس

عصمت لشکری بندری پور (نویسنده مسؤل)^۱
مرتضی مرادی^۲

چکیده

موضوع پژوهش حاضر، رابطه بین آموزش های فنی و حرفه ای و توانمندسازی کاراموزان مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس است که با هدف تبیین رابطه آموزش های فنی و حرفه ای کاراموزان با خود کار آمدی، خود مختاری، معناداری انجام شده است. روش این تحقیق، توصیفی با تأکید بر همبستگی است. جامعه آماری تحقیق شامل کاراموزان مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس در سال 1393 می باشد که با استفاده از جدول مورگان 100 کاراموز (50 زن و 50 مرد) و بصورت نمونه گیری تصادفی طبقه ای نسبی به عنوان نمونه انتخاب شدند. اطلاعات توانمند سازی با استفاده از پرسشنامه استاندارد اسپریتزر و اطلاعات آموزش های فنی و حرفه ای با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته جمع آوری شد. ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس های پرسشنامه توانمندسازی 0/83 و ضریب همبستگی پرسشنامه آموزش های فنی و حرفه ای 85٪ بدست آمد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پژوهش با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون، تحلیل واریانس یک طرفه و t مستقل نشان داد بین آموزش های فنی و حرفه ای و خود کار آمدی رابطه وجود دارد، همچنین بین آموزش های فنی و حرفه ای و خود مختاری در سطح اطمینان 95٪ رابطه وجود دارد، بین آموزش های فنی و حرفه ای و معناداری در سطح اطمینان 95٪ رابطه وجود دارد.

کلید واژگان: آموزش های فنی و حرفه ای ، توانمندسازی، کاراموزان ، مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس

The relationship between vocational training and empowering trainees IT center in Bandar Abbas

Esmat Lashkari Bandari Poor
Morteza Moradi

Abstract

The Research of the relationship between vocational training and empowerment of trainees center of Bandar Abbas is IT that To explain the relationship between vocational training with their incomes, autonomy, efficacy, has been significant. Research methods, descriptive, with emphasis on the correlation. The population for this study comprised 93 trainees IT Center of Bandar Abbas Using the table editor Morgan 100. Cronbach's alpha coefficient for the five-scale questionnaire, 83 / 0 and the correlation coefficient was obtained by questionnaire, 85% of vocational training. The results of the analysis showed Between vocational training and empowerment trainees there is a significant relationship.

Keywords: Vocational training , Empowerment, Trainees, IT center in Bandar Abbas

¹. مربی سازمان آموزش فنی و حرفه ای ، بندرعباس مرکز فناوری اطلاعات، 09173603951 و esi.lashkari@gmail.com
². کارشناس حفاظت فیزیکی، نیروگاه حرارتی بندرعباس، 09173686719 و moradi.morteza11@gmail.com

1- مقدمه

سازمان های امروز تحت تاثیر عواملی از قبیل افزایش رقابت جهانی، دگرگونی های ناگهانی، نیاز به کیفیت و خدمات پس از فروش و وجود منابع محدود زیر فشارهای زیادی قرار دارند. پس از سال ها تجربه، دنیا به این نتیجه رسیده است که اگر سازمانی بخواهد در اقتصاد و امور کاری خود پیشتاز باشد و در عرصه رقابت عقب نماند باید از نیروی انسانی متخصص، خلاق و بانگیزه بالا برخوردار باشد. مسأله نیروی انسانی و سرمایه انسانی مقوله ای است که با عوامل بسیاری در ارتباط می باشد. از یک سو عرضه نیروی انسانی با متغیرهایی همچون رشد جمعیت، توزیع سنی و جنسیتی جمعیت، مهاجرت، نرخ مشارکت زنان و... در ارتباط است و از سوی دیگر تقاضای نیروی انسانی با متغیرهایی چون حجم سرمایه گذاری، توزیع سرمایه گذاری، تکنولوژی، رشد اقتصادی و... ارتباط پیدا می کند برای دست یابی به این ویژگی ها، سازمان باید مهم ترین منبع و ابزار رقابتی خود یعنی؛ نیروی انسانی را توانمند سازد. محیط رقابتی امروز و تلاش سازمان برای رسیدن به کارایی و اثربخشی، بیش از پیش لزوم توانمندسازی را نشان می دهد. توانمند سازی به معنای اقدامات و راهبردهای مدیریتی و دادن قدرت تصمیم گیری به رده های پایین سازمان و سهم شدن کارکنان در اطلاعات، پاداش و قدرت تلقی می شد. اما از دهه 1990 به بعد، نظریه-پردازان، توانمندسازی را از منظر باورها و احساسات کارکنان مورد توجه قرار دادند (نادری و همکاران، 1386)

1-1- اهمیت و ضرورت پژوهش

در جهان فراصنعتی امروز توسعه به معنی عام بدون توجه به آموزشهای فنی و حرفه ای مفهوم نخواهد داشت. انقلاب علمی _ فنی، انقلابی عمیق و کیفی در نیروهای تولید و از آن جمله در نیروی انسانی و روشهای تولید به وجود آورده است. هدف از این آموزشها، افزایش توانایی های دانش، مهارت و قدرت درک افراد و انجام مطلوبتر کار در محدوده وظایف شغلی است. از آنجایی که موضوع بیکاری یکی از مهمترین مسائل و مشکلات جهان است و در کشورهای در حال توسعه با توجه به عدم توازن ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی سهم بیشتری را بر توسعه دارد و با توجه به اینکه یکی از دلایل بیکاری در کشور فقدان مهارت های مورد نیاز بازار کار از سوی جویندگان کار می باشد، انتظار می رود سازمان آموزش فنی و حرفه ای با ارائه آموزشهای مهارتی بتواند نقش بسزایی در کاهش میزان بیکاری ایفا کند. در واقع خصیصه این آموزشها، نوعی پرورش "کارآفرین" است، به این معنی که افراد پس از کسب مهارت و تخصص دانش فنی، قادر خواهند بود که فرصتهای شغلی مناسبی را به دست آورند و یا در نهایت فرصت شغلی ایجاد نمایند. از این رو کار محور بودن آموزشهای فنی و حرفه ای که فرایند یادگیری فراگیران را از طریق محیطهای کار، برای آن مراکز و در درون آنها طراحی و اجرا می نماید و محتوای آموزشها را با تغییرات و پیشرفتهای حوزه تکنولوژی و به تبع آن در کارکرد نهادهای اقتصادی جامعه هماهنگ می سازد، سبب شده است که این آموزشها به عنوان یکی از عناصر کلیدی جهت تحقق پیشرفتهای اقتصادی محسوب گردد و از جمله عوامل موثر در موفقیت کشورهای توسعه یافته تلقی گردد. چرا که آموزش نظری همگام با کار عملی موجب تربیت نیروی انسانی خلاق و فعال می شود و همچنین این نیروها با نفوذ در جامعه سبب به کارگیری بخش عظیمی از نیروهای غیرخلاق می گردد. در سازمان آموزش فنی و حرفه ای نیز نظیر سایر موسسات آموزشی رسمی و غیررسمی، غیر از آموزش علم و مهارت مواردی از قبیل انضباط، تقلید، تعهد، احساس مسئولیت، وظیفه شناسی نیز جزء محتوای آموزشی به افراد آموخته می شود. از این رو این نظام آموزشی از طریق تحول در فرهنگ جامعه می توانند در بالا بردن کارایی و بهره وری نقش موثری ایفا نمایند. (خاکسار ازغندی، 1391)

1-2- سابقه پژوهش

طی تحقیقی که توسط خواجه شاهکوهی و همکاران (1378)، در استان گلستان صورت گرفته است نشان میدهد که آموزشهای فنی و حرفه‌ای سبب رضایت مندی افراد آموزش دیده (کارآموزان و کارفرمایان) در زمینه کشاورزی شده است.

حاجی میررحیمی (1380)، در زمینه تاثیر و کارا بودن آموزشهای فنی و حرفه‌ای چه در سطح جهانی و چه ملی تحقیقات زیادی توسط پژوهشگران صورت گرفته است به طوریکه بیشتر تحقیقات انجام یافته در دهه 1990 حاکی از آن است که آموزشهای فنی و حرفه‌ای نسبت به آموزشهای دیگر میتواند به تولید درآمدهای اقتصادی بالاتر منجر شود.

صالحی (1382) پژوهشی را با عنوان اثر بخشی آموزشهای فنی و حرفه‌ای در کاربایی انجام داد. نتایج نشان داد که آموزشهای فنی و حرفه‌ای نقشی اساسی در ایجاد اشتغال برای مهارت آموختگان ایفا میکند.

فیض (1383) پژوهشی را با عنوان طراحی الگوی تعاملی آموزشهای فنی و حرفه‌ای، کارآفرینی و بازار کار انجام داد. نتایج نشان داد که الگوی به دست آمده از این پژوهش میتواند باعث اثربخشی بیشتر آموزشهای فنی و حرفه‌ای شده و دستاوردهای اقتصادی و غیر اقتصادی مهمی را برای جامعه به ارمغان آورد.

1-3- بیان مساله

آموزشهای فنی و حرفه‌ای انجام فعالیتهایی است که می تواند فرد را برای احراز شغل، حرفه و کسب و کار آماده نماید یا کارایی و توانایی وی را در انجام آن افزایش دهد. این آموزشها کسب مهارتها را در راستای تکنولوژی و علوم وابسته به همراه دانشهای خاص مربوط به شغل و در بخشهای مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ارائه می دهد. هدف از این آموزشها، افزایش توانایی های دانش، مهارت و قدرت درک افراد و انجام مطلوبتر کار در محدوده وظایف شغلی است. از آنجایی که موضوع بیکاری یکی از مهمترین مسائل و مشکلات جهان است و در کشورهای در حال توسعه با توجه به عدم توازن ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی سهم بیشتری را بر توسعه دارد و با توجه به اینکه یکی از دلایل بیکاری در کشور فقدان مهارتهای مورد نیاز بازار کار از سوی جویندگان کار می باشد، انتظار می رود سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای با ارائه آموزشهای مهارتی بتواند نقش بسزایی در کاهش میزان بیکاری ایفا کند. امروزه توانمندسازی به عنوان یکی از ابزارهای مفید ارتقاء کیفی کارکنان و افزایش اثربخشی سازمانی تلقی می گردد. (دنيس، کنیلا، 1383) اندیشمندان مدیریت تحول و بهسازی سازمان، توانمندسازی منابع انسانی را به عنوان راهبردی اثرگذار بر عملکرد و بهسازی نیروی انسانی معرفی کرده اند و معتقدند، توانمندسازی منابع انسانی یکی از نگرش های عصر جدید است که امروزه توسط سازمان ها به کار گرفته می شود و در واقع پاسخ به نیاز حیاتی مدیریت معاصر است (خطیبی، 1391). حال با توجه به استراتژی جدید که در نظام آموزشی ایجاد شده، ضروری است چارچوبی فراهم شود که به سوالهای زیر پاسخ دهد شامل: آیا کارآموزان توان استفاده از تکنولوژی برتر را در فرایند یاددهی و یادگیری دارند؟ آیا به روش های توانمند ساختن کارآموزان در کاربرد این فن آوری ها در حیطه یادگیری اندیشیده شده است؟

1-4- اهداف پژوهش

هدف کلی: بررسی آموزش های فنی و حرفه‌ای و توانمند سازی کارآموزان مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس

اهداف فرعی

بررسی آموزش های فنی و حرفه ای و خود کارآمدی کاراموزان

بررسی آموزش های فنی و حرفه ای و خود مختاری کاراموزان

بررسی آموزش های فنی و حرفه ای و معناداری کاراموزان

1-5- فرضیه های پژوهش

فرضیه اصلی: بین آموزش های فنی و حرفه ای و توانمند سازی کاراموزان مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس رابطه وجود دارد.

فرضیه های فرعی

بین آموزش های فنی و حرفه ای و خود کارآمدی کاراموزان رابطه وجود دارد.

بین آموزش های فنی و حرفه ای و خود مختاری کاراموزان رابطه وجود دارد.

بین آموزش های فنی و حرفه ای و معناداری کاراموزان رابطه وجود دارد.

2- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع مطالعات توصیفی- همبستگی می باشد، جامعه آماری این پژوهش شامل کاراموزان مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس که تعداد کل آنها بالغ بر 200 نفر می باشد است. از کاراموزان فوق الذکر 100 کاراموز که از این تعداد 50 نفر زن و 50 نفر مرد می باشند به عنوان نمونه با استفاده از جدول برآورد حجم نمونه کرجسی و مورگان و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای نسبی انتخاب شدند. برای گردآوری داده های مورد نیاز از دو نوع پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه استاندارد توانمند سازی که شامل 20 سؤال در زمینه خود مختاری، معناداری، خود کارآمدی کاراموزان است. این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت درجه بندی شده و بین کاراموزان اجرا شده است. و پرسشنامه آموزش فنی و حرفه ای که شامل 30 سؤال در زمینه سخت افزار و نرم افزارهای آموزشی است. این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت درجه بندی شده و بین کاراموزان اجرا شده است. ضمناً این پرسشنامه محقق ساخته است.

2-1- تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده های این پژوهش در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم افزار آماری SPSS انجام گرفت، که در سطح آمار توصیفی با استفاده از مشخصه های آماری نظیر فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار به تجزیه و تحلیل داده ها پرداخته شد. آمار استنباطی در اینجا برای بررسی معنادار بودن رابطه یا تفاوت بین متغیرها استفاده می شود که از آزمون همبستگی پیرسون برای فرضیه های فرعی استفاده شد.

2-1-1- یافته های پژوهش:

فرضیه اصلی تحقیق: بین آموزش فنی و حرفه ای و توانمندسازی کاراموزان مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس رابطه وجود دارد.

جدول 1 ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین آموزش فنی و حرفه ای و توانمندسازی

شاخص‌های آماری متغیرها	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	r	سطح معنی‌داری
آموزش فنی و حرفه ای	100	96	9	0/22	0/016
توانمندسازی	100	60	6		

با توجه به جدول 1 مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی پیرسون رابطه‌ای مثبت و متوسط به اندازه 0/24 بین آموزش فنی و حرفه ای و توانمندسازی کارآموزان نشان می‌دهد. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری کمتر از 0/05 است ($P < 0/05$)، بنابراین همبستگی بدست آمده معنی‌دار بوده و با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت هرچه استفاده از آموزش فنی و حرفه ای بیشتر باشد توانمندی کارآموزان بالا می‌رود و در نهایت بر توانمندسازی تأثیر گذار می‌باشد. بنابراین فرضیه اصلی تحقیق تأیید می‌شود.

2-1-2- فرضیه‌های فرعی پژوهش

فرضیه 1. بین آموزش فنی و حرفه ای و خودکارآمدی کارآموزان رابطه وجود دارد.

جدول 2 ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین آموزش فنی و حرفه ای و خودکارآمدی

شاخص‌های آماری متغیرها	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	r	سطح معنی‌داری
آموزش فنی و حرفه ای	100	96	9	0/30	0/001
خودکارآمدی	100	12	1/5		

با توجه به جدول 2 مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی پیرسون رابطه‌ای مثبت و متوسط به اندازه 0/30 بین آموزش فنی و حرفه ای و خودکارآمدی کارآموزان نشان می‌دهد. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری کمتر از 0/05 است ($P < 0/05$)، بنابراین همبستگی بدست آمده معنی‌دار بوده و با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت، هر چه استفاده از آموزش فنی و حرفه ای نیز بیشتر باشد. خودکارآمدی بالاتر است. بنابراین فرضیه فرعی اول تأیید می‌شود.

فرضیه 2. بین آموزش فنی و حرفه ای و خودمختاری کارآموزان رابطه وجود دارد.

جدول 3 ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین آموزش فنی و حرفه ای و خودمختاری

شاخص‌های آماری متغیرها	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	r	سطح معنی‌داری
آموزش فنی و حرفه ای	100	96	9	0/35	0/000
خودمختاری	100	11	1/9		

با توجه به جدول 3 مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی پیرسون رابطه‌ای مثبت و متوسط به اندازه 0/38 بین آموزش فنی و حرفه ای و خودمختاری کارآموزان نشان می‌دهد. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری کمتر از 0/05 است ($P < 0/05$)، بنابراین همبستگی بدست آمده معنی‌دار بوده و با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت، هرچه استفاده از آموزش فنی و حرفه ای بیشتر باشد، خودمختاری کارآموزان نیز بالاتر است. بنابراین فرضیه فرعی 2 تأیید می‌شود.

فرضیه 3. بین آموزش فنی و حرفه ای و معناداری کارآموزان رابطه وجود دارد.

جدول 4 ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین آموزش فنی و حرفه ای و معنی‌داری کارآموزان

شاخص‌های آماری متغیرها	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	r	سطح معنی‌داری
آموزش فنی و حرفه ای	100	96	9	0/30	0/001
معنی‌داری	100	13	1/2		

با توجه به جدول 4 مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی پیرسون رابطه‌ای مثبت و متوسط به اندازه 0/30 بین آموزش فنی و حرفه ای و معنی‌داری کارآموزان نشان می‌دهد. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری کمتر از 0/05 است ($P < 0/05$)، بنابراین همبستگی بدست آمده معنی‌دار بوده و با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت هر چه استفاده از آموزش فنی و حرفه ای بیشتر باشد، معناداری کارآموزان بالاتر است. بنابراین فرضیه فرعی 3 تأیید می‌شود.

3- بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش که با هدف بررسی رابطه میان آموزش فنی و حرفه‌ای و توانمندسازی کارآموزان مرکز فناوری اطلاعات بندرعباس می‌باشد، به این نتیجه رسیدیم که هرچه کارآموزان بیشتر از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای استفاده نمایند تر هستند. و بین استفاده از آموزش فنی و حرفه‌ای و توانمندسازی در ابعاد خودکارآمدی، خودمختاری و معناداری کارآموزان رابطه وجود دارد. با توجه به یافته‌های فرضیه فرعی اول وقتی افراد توانمند می‌شوند احساس شایستگی می‌کنند، یا احساس می‌کنند قابلیت و تبحر لازم را برای اجرای موفقیت آمیز یک کار دارند. (توماس و ولتهوس، 1990) شایستگی و خودکارآمدی به درجه‌ای که یک فرد می‌تواند وظایف شغلی را با مهارت انجام دهد می‌دانند. نتایج بدست آمده در این پژوهش نشان می‌دهد کارآموزانی که استفاده بیشتری از آموزش فنی و حرفه‌ای دارند به درجه‌ای از شایستگی رسیده‌اند تا با مهارت وظیفه خود را انجام دهند.

نتایج بدست آمده در فرضیه فرعی 2 نشان می‌دهد که استفاده از آموزش فنی و حرفه‌ای باعث احساس خودمختاری کارآموزان می‌شود. هنگامی که افراد احساس خودمختاری می‌کنند، به جای آنکه با اجبار در کاری درگیر شوند یا از آن دست بکشند، خود داوطلبانه و تعهداً در وظایف شرکت نمایند و فعالیتهای آنان پیامد آزادی و استقلال شخصی است. هنگامی که افراد به جای اینکه با اجبار در کاری درگیر شوند، احساس کنند در کار حق انتخاب دارند، فعالیت‌های آنان در واقع پیامد آزادی و اقتدار شخصی دارد.

مطابق یافته‌های فرضیه فرعی 3 می‌توان گفت کارآموزانی که از آموزش فنی و حرفه‌ای استفاده می‌کنند احساس می‌کنند که کار آنان با ارزش است و وقت و انرژی را که صرف می‌کنند برای بدست آوردن هدفی مهم است. معنادار بودن فرصتی است که افراد احساس کنند اهداف شغلی مهم و با ارزشی را دنبال کنند. بدین معنی که احساس می‌کنند، در جاده‌ای حرکت می‌کنند که وقت و نیروی آنان با ارزش است. توماس و ولتهوس در توانمندسازی انگیزش درونی و ارزشی را که فرد برای خود دارد را مهم می‌داند. مطابق با نتایج این پژوهش نیز زمانی که کارآموزان احساس ارزش می‌کنند و برای اهداف شغلی خود ارزش قایل باشند احساس توانمندی می‌نمایند.

- پیشنهاد می‌شود سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای در راستای اهداف خویش، افراد کارشناس و آموزش دیده را به منظور کسب دانش خاص استخدام کند. مدیران حوزه منابع انسانی سازمان می‌توانند با جذب و استخدام افراد ماهر و متخصص در حوزه‌های تخصصی سازمان و حوزه‌هایی که داری ضعف عملکردی می‌باشند، به انتقال دانش مورد نیاز به حوزه‌های سازمان کمک کنند و عملکرد این بخش‌ها را بهبود بخشند. با ارتقای عملکرد حوزه‌های مختلف سازمان، پیش‌بینی می‌شود که توانمندی کارآموزان نیز ارتقا یابد.

- مورد پیشنهادی دیگر حمایت مدیران سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای از مسئله نوآوری و ایده‌های جدید و خلاقیت در سازمان می‌باشد. مدیران باید رویه‌ها و سیستم‌هایی را در سازمان به کار گیرند که از نوآوری حمایت کند.
- پیشنهاد می‌شود سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای استانداردهای آموزشی جدید و مورد نیاز بازار کار را تدوین و آموزش دهند.

¹ - Thmoas, K.W. & Velthouse

- پیشنهاد می‌شود به کارآموزان برای تجربه‌ی کارهای مختلف و البته مربوط به تخصصشان فرصت داده شود و همچنین محیطی برای به اشتراک گذاری تجربیات کارآموزان از طریق گفتگو و ... ایجاد شود.

4- منابع

خاکسار از غندی، عبدالله (1391)، مقایسه تطبیقی نظام آموزشهای فنی و حرفه‌ای و مهارتی رسمی ایران با برخی از کشورهای موفق دنیا

خطیبی، محمد، (1391)، بررسی عوامل موثر در عدم گرایش دانش آموزان نسبت به شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش و ارائه راهکارها

حاجی میررحیمی، سید داود، (1380)، تدابیر لازم برای رونق هر چه بیشتر آموزشهای فنی و حرفه‌ای « با تأکید بر آموزش کشاورزی»، مجله زیتون وزارت جهاد کشاورزی، شماره 113، ص 41-40

خواجه شاهکوهی، ع، قدیری معصوم، م، مقصدلو، ی، وطنی، ع، (1387)، بررسی دیدگاه کارآموزان و کارفرمایان در زمینه تأثیر آموزشهای فنی و حرفه‌ای بر صنعت کشاورزی در استان گلستان، مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، شماره 15(3)، ص 17-9

دنيس، کنیلا، (1383)، توانمندسازی منابع انسانی، ترجمه مهدی ایران نژاد پاریزی، معصومعلی سلیمیان، تهران: نشر ایران.

صالحی، ابراهیم، (1382)، اثر بخشی آموزشهای فنی و حرفه‌ای در کاربایی، آموزش فنی و حرفه‌ای و اشتغال در ایران، حسن رضا زین آبادی، کورش پرند، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، تهران، جلد اول

فیض، داود، و فیض، م، (1383)، طراحی الگوی تعاملی آموزشهای فنی و حرفه‌ای، کارآفرینی و بازار کار، آموزش فنی و حرفه‌ای و اشتغال در ایران، حسن رضا زین آبادی، کورش پرند، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، تهران، جلد سوم

نادری، ن، جمشیدیان، ع. و سلیمی، ق. (1387). توانمندسازی کارکنان از طریق آموزشهای ضمن خدمت (مورد مطالعه: شرکت پالایش نفت اصفهان). پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، 121-142

Thmoas, K.W. & Velthouse, B.A. (1990), conganitive elements of empowerment: An interperetive model of intrinsic taskmotion, Academy of Management Review, vol.15, pp.666-681.